

Könyv: Dante, önnön mércéjével (Kelemen János: A Filozófus Dante)

Kelemen János: A filozófus Dante

Kelemen János alig három éven belül már második Dante-monográfiáját publikálja. Buzgalma érthető, hiszen, mint azt maga is megállapítja, a magyar Dante-kutatásban "súlyos adósságok várnak törlesztésre". Igaz, ő egy teljes életműkommentárra gondolt, de egyelőre ez is megteszi, sőt. Amaga nemében lebilincselő olvasmány. A cím olvastán pedig nem kell megijedni: a filozófia szó itt gyakorlatilag a középkori értelmében szerepel, vagyis magában foglal mindenféle bölcséletet, amivel akkoriban a doctusok foglalkoztak. Egy szó, mint száz, a kötet kiválóan mutat majd a legpókhálósabb irodalmi szakbarbár karácsonyfája alatt akár. Csak be kell szerezni hozzá egy nagyítót, hogy a lábjegyzet-formátumban szedett *citatió*kat is el tudja olvasni.

Négy tanulmányt ölel fel a könyv. Az első a *Dante a XX. században* címet viseli. Szép,

a teljesség igényével íródott,

logikus levezetésekkel operáló dolgozat: nagyszámú hírneves tudós példáján illusztrálja a folyamatot, amelynek eredményeképpen a dantisztika eljutott mai állapotáig, egyfajta szintetizáló szemléletig, amely a *Divina Commedia* történeti-teológiai-politikai struktúráját nem a költészettől elkülönítve elemzi, sőt még csak nem is szükségszerű, de az esztétikai megértéshez önmagában elégtelen komponensként, hanem teológiai, illetve költészeti allegóriaként, amelyek békés szimbiózisban élnek egymással.

E fölöttébb koherens tanulmányt három kisebb témájú írás követi, akár csibék a tyúkanyót. A *Dante nyelvfilozófiája* nagyrészt egy Dante-értekezés téziseit boncolgatja, mely magyarul *A nép nyelvén való ékesszólásról* címmel látott napvilágot. A Kelemen-esszé legérdekesebb pontja egy ellentmondás: Dante "kiváló népnyelv" programjával egy Istentől való, tökéletes nyelvezet keresését sejteti, másfelől szilárdan állítja, hogy a nyelv jellegénél fogva az ember alkotása, amelyre tökéletlensége folytán szüksége volt. Ez a paradoxon jelen van a (tökéletes, megkonstruált, mesterséges, isteni) latin és a (tökéletlen, ősi, természetes, egyetemes) vulgáris nyelv közötti ellentétben is.

A *Dante és az írásbeliség kultúrájában* elsősorban azzal foglalkozik a szerző, hogy milyen helyet kap az író olvasó-profilja és az írásbeliség jelentősége a *Commediában*. Az *Isteni színjáték műfajelméleti szempontból* leleplezi a komédia és a tragédia Dante-definícióját, és kitér az eposz és a regény közti átmenet problematikájára, a la Lukács.

Nem modern

A kötetben jó néhány rokonszenves vonás fedezhető fel. Itt van mindjárt Dante olvasottságának kérdése. Kelemen, noha nyolcvan oldalt szentel Dante olvasóinak, a mennyiségi kérdést - Dante népszerűségének kérdését - épphogy csak megemlíti. Eszébe sem jut "posztmodern világunk", netán "a mai fiatalok" címszó alatt lamentálni. Ellenkezőleg, beéri a minőséggel: az előszóban Borgesszel és Eliottal - "a XX. század nagy Dante-olvasói" - reklámozza magát, és ő ezzel a maga részéről be is fejezte. Mellesleg nem is tehet egyebet, és itt jön a másik szívmengető motívum: azt állítja ugyanis, hogy "Dante nem modern". Igaz, hogy sok tekintetben szakított a teológia hagyományaival és előírásaival, valamint a skolasztikus doktrínával (bármit is állít Croce), és létrehozta az olasz nyelvet meg a világi irodalmat, de ettől még óriási hiba őt mint "a reneszánsz előfutárát" emlegetni, ahogy az jobb esetben a középiskolai tankönyvekben szerepel (rosszabb esetben a reneszánsz legnagyobb alakjaként aposztrofálják a költőt). Ez az egyetlen pont, ahol enyhe áramütést tapasztalhatunk, némi emocionális töltet révén. Szinte látja az olvasó, amint a szerző feje lilás színezetet ölt a gondolattól, hogy kedves Dantéját *teleologikus* szemszögből mustrálják egyesek. Dante teljesítménye ugyanis a középkor szintézise, amely "csak önnön mércéjével mérhető". Márpedig aki szintetizál, attól, bármekkora koponya volt is, nem várható el, hogy 2002-ben is bestseller legyen. Kelemen nem is vár el ilyesmit.

Egyebekben a kötet nagy ívben kerüli a Szerb Antal-i szenvedélyességet, amely, mint köztudott, kétségkívül együtt jár azzal a veszéllyel, hogy Beatrice megrajzolóját trubadúrként láttassa az ember, aki a poklot is megjárja szerelméért, miközben mellesleg átáll a ghibellinekhez. Kelemennél az ugyancsak szimpatikus mértéktartás és az ezzel együtt járó filológusi alázat lesz a közérthetőség záloga. Mi több, ez a közérthetőség sem megy az alaposág rovására. Ellenkezőleg: habár, főleg az első tanulmányban, feltűnően sok szerző és aspektus jelenik meg csupán az említés szintjén, éppen a téma nagysága és koherenciája, az összefüggések

áttekinthetősége bűvöli el az ambiciózus olvasót. Ugyanakkor *A filozófus Dante* nemhogy nem elégszik meg az italianista olvasótábor elégedett kurjongatásaival ("soha rosszabb egyetemi jegyzetet!"), de jeles magyar érettségi - na jó, meg az idegen szavak szótára - birtokában is bátran kézbe vehető.

Kertész Irén

Atlantisz, Bp., 2002, 208 oldal, 1595 Ft